

Gènesi del somni del bany eugènic

Francesc Canosa Farran

Francesc Canosa Farran és periodista, doctor en Comunicació i professor a la Facultat de Comunicació Blanquerna-URL. Ha treballat com a reporter i guionista a diferents cadenes de televisió i també a la premsa. En el camp televisiu, actualment dirigeix un documental sobre el moviment universitari durant el franquisme i està desenvolupant altres projectes vinculant literatura i televisió.

For as long as television has been dreamed of, and already during its first steps —during the first third of the 20th century— parallel to the excitement caused by the new invention advanced the fear that certain images could enter the home and morally corrupt individuals and society. Thus, from the beginning of this new medium: pseudo-sciences; sex as a motor; the exploitation of the heart; the famous-for-nothing; the hereditary famous; Messianic fervour... These will later be the immortals that the trash TV of the future, and all of its subgenres, will cause to grow and to reproduce.

El 1927 Onofre Parés fa un doble salt mental i s'imagina com serà el món el 1950 i l'any 2000. *L'illa del gran experiment*¹ és un llibre escrit per un solitari que somia una "societat ideal" (situada a Austràlia, on es traslladen 100 milions de persones el 1950) en el sensible fil de l'horitzó del canvi de segle.

En aquesta illa utòpica no hi ha violència, ni egoïsmes, ni diners, ni propietat privada... El que sí que hi ha és tot tipus d'avenços socials, polítics, econòmics i, és clar, tecnològics. Parés, fill d'una societat injectada de modernitat i perfumada per la *tecnofília*² anticipa el món mediàtic d'avui: internet, el telèfon mòbil, l'mp3... I la televisió.

A la novel·la el nou mitjà és fa visible de seguida. Quan un dels visitants aterra a la societat ideal i veu les parets de dins les cases, palpitants de tot tipus d'imatges i sons en moviment, exclama: "Televisió i tot a domicili!". Però després rumia i qüestiona "si no era perniciosa a la salut aquesta extraordinària facilitat per a tenir-ho i sentir-ho tot". La seva acompanyant, una idealista, esclata a riure i el tranquil·litza fent-li veure que no hi cap perill que això passi, "gràcies a les múltiples virtuts del bany eugènic". Per tant, les aigües de la manipulació genètica mantenen "el cos i l'esperit contínuament en renovellament" davant els perills i l'enfegament d'algunes imatges televisives.

Els escriptors, periodistes, inventors, científics, tècnics... que entre finals del segle XIX i principis del XX imaginaven la televisió (ja sia amb dibuixos, articles, llibres, invents, proves, demostracions...)³ també estan entre dues aigües: la remullada d'il·lusió que

¹ Hi ha una reedició més actual de l'obra: PARÉS, O. *L'illa del gran experiment (reportatges de l'any 2000)*. Tiana: Matriu/Matràs; Universitat Politècnica de Catalunya, 1999.

² Recordem que quan Parés publica la novel·la, el 1927, neix el cinema sonor i a Barcelona s'estrena el film futurista *Metropolis*. Són els anys que a Catalunya hi ha un interès (amb l'inici de les traduccions) per la literatura del demà de Juli Verne i H. G. Wells. La ràdio (nascuda el 1924) està fent furor a Catalunya i als diaris les pàgines de radiodifusió s'omplen de notícies que parlen de tot tipus d'invents que han d'arribar. Especialment al voltant de la radiodifusió i la ciència brotaran tot tipus d'amants i col·lectius que abraçaran i promouran la *tecnofília*.

³ Tot i que la televisió es considera un invent col·lectiu, fruit de les reflexions, enginyers i experiments de tot tipus de persones de tot el món, en les diferents transmissions d'imatges que va fer l'escocès John Lodgie Baird entre 1924 i 1926 s'ha fixat, històricament, el naixement de la televisió. Després va venir el desenvolupament del mitjà i l'inici de les emissions regulars a mitjans dels anys trenta per part dels països pioners: Anglaterra, Alemanya; Estats Units i França. La Segona Guerra Mundial aturà el desenvolupament televisiu que es va reprendre amb força a tot el món després del conflicte.

suposa la televisió com a estri del progrés i la dutxa d'embrutiment moral que poden comportar segons quines imatges.⁴

Aleshores, per qualsevol ideòleg del nou mitjà, queda clar que sense moure's de casa la televisió "farà veure la realitat". Això vol dir que "les distàncies s'escurçaran", "el món s'enxiquirà", i a "l'instant" apareixeran "guerres, festes, espectacles, esports, descobriments, etc."⁵ Ara bé, és precisament aquesta olla de futures imatges la que clava un interrogant roent enmig dels somnis pre-televisius: "es que caldria admetre la llibertat en la televisió?".⁶

Amb la interrogació, l'esperança original que la televisió sigui "l'escola del demà" (amb la missió d'informar, formar i entretenir) tremola, ja que es tem que "la imatge reprovable, el text blasmable, travessaran les portes de la llar. Els febles, els infants veuran i escoltaran. I el mal serà gran". Per tant, en aquests pressentiments de bola de cristall ja hi ha la gènesi, la llavor immortal, d'un futur gènere televisiu: la teleescombraries i tots els seus subgèneres, fills legítims, il·legítims, cosins, oncles i altres llinatges, tribus i clans catòdics.

De cop, tot és estranyament familiar, ja que la televisió, rep —de la ràdio— una herència mitològica que sempre passa de mitjà a mitjà: "La fantasia popular veurà en la televisió el motiu d'esdeveniments inexplicables".⁷ Hi ha un cas que esdevé llegendari: les ones hertzianes "amb el seu malèfic trastorn", són les causants de grans destrosses a la collita dels pagesos, vociferen els professionals de les calamitats. Es planten així dos de les llavors més regades de qualsevol programa de teleescombraries: el rumor i la mentida.

A més, aquesta barreja de por, misteri, càstig, fatalitat, que bressola el naixement televisiu, donarà fruits molt sucosos en el futur. Avui el mitjà ha sabut reinterpretar la mitologia d'ahir i amb la suor dels programes d'ocultisme, pseudociències, tarots estràbics, bruixes a temps parcial, esperits *free lance* i altres putxinel·lis del més enllà i del més a prop, obté, paradoxalment, algunes de les millors collites.

⁴ Per conèixer els somnis i intents de dur a terme la televisió a Catalunya durant el primer terç del segle XX, vegeu CANOSA, F. *El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)*. Barcelona: Universitat Ramon Llull, Facultat de Comunicació Blanquerna, 2005.

⁵ RIFÀ, E. "Televisió". *La Veu de Catalunya* [Barcelona] (21 de gener de 1932), p. 8.

⁶ "La televisió, futura escola?". *El Matí* [Barcelona] (4 d'agost de 1935), p. 7.

⁷ MIQUEL, J. M. "La Ràdio i la imatge". *L'Instant* [Barcelona] (16 de juny de 1936), p. 8.

Un altre enigma que fomenta la televisió en els seus inicis és el sexe. El nou estri convida a estar a casa i aquest senzill gest contribueix a unir més la família. Imaginem un home i una dona, és de nit, miren la televisió i... “Les mans del marit i de la muller que feia temps que amb prou feines es trobaven, s’hauran trobat, manipulant ressorts a la recerca d’una ona rebel o fugitiva. [...]. Potser aquell infant que mai no acabava de venir haurà així, a la fi, acudit al reclam misteriós de les ones...”⁸ Sens dubte les històries —i histèries— de marits, mullers i ex i amants i fills naturals, artificials, no reconeguts, germanastres... Rentant la roba bruta a qualsevol plató, com si fos al sofà de casa seva, continua perpetuant la llavor de l’esperit de (des)unió familiar i (re)industrialització sexual.

De fet, el desig alimenta la televisió des de bon començament. Si visualitzem el desfici pel culte al cos, a unes cames, uns llavis, una cara... Ens adonem que en el nou mitjà s’ha de donar la cara (i el cos), i no pot ser qualsevol cara (ni cos) la que aparegui a la pantalla. Quan als inicis de la cadena NBC nord-americana es busca una presentadora, ja s’assenten els estereotips televisius del futur: “La candidata ha d’ésser bella, en el sentit comú de la paraula, però ha de tenir trets perfectament regulars. La seva barba, la boca, el nas, els ulls, les celles, han d’ésser de proporcions harmòniques. El seu rostre ha de posseir un oval allargat d’acord amb les proporcions rectangulars del llenç de la televisió”.⁹ A més, ha de tenir “capacitat teatral per a poder suplir, en cas de necessitat, una actriu absent”. Neix així una professió amb gran futur: eufemísticament, una estrella televisiva i realment “teleanunciadora”.

La parella cara bonica i publicitat es donen la mà, petons i el que faci falta ja des dels inicis. Així xoquem de morros amb un dels subgèneres que més salivera produeixen en les pantalles actuals. Però tot comença els anys trenta del segle passat, quan l’emissora WXAB de Nova York exhibeix “una de les més belles dones, amb els nous models de robes i barrets d’uns famosos magatzems dels Estats Units. A la vegada aquest maniquí portava joies de preu de les millors joieries de Nova York i per evitar que els gàngsters poguessin assaltar l’emissora i endur-se’n el maniquí vivent amb totes les joies, situaren prop d’ell un policia”.¹⁰ Als aparells de la televisió també es

⁸ GUANSÉ, D. “Desfeta de la llar?”. *L’Instant* [Barcelona] (22 de gener de 1936), p. 10.

⁹ “Per actuar a la ràdio caldrà ésser bella...”. *Última Hora* [Barcelona] (10 d’abril de 1936), p. 3.

¹⁰ “La televisió a la moda”. *Mirador* [Barcelona] (12 de maig de 1932), p. 8.

veu el policia sense treure l'ull de... El fet que la noia fos una “bella rossa de dicció perfecta i molt fotogràfica” també ajuda molt a augmentar les vendes i les visites a l'oftalmòleg. L'esdevenidor n'ha pres nota i ha estès la factura.

És clar que d'aquests rampells neix tot el que necessita la criatura televant: amor. El camp de mines sentimentals és un altre dels subgèneres de la telebrutícia i que ja retruny en els primers anys de proves televisives. Els nord-americans s'empesquen “la primera cita per televisió” quan una noia que fa de presentadora rep una carta d'un espectador que “quedà tant enamorat de les seves belleses que li escriví que en el pròxim programa cantés ‘Came back, to me, sweether’ com a senyal de què corresponia al seu romàntic impuls i que llavors ell li transmetria un telegrama assenyalant el lloc on es trobarien a Nova York”.¹¹ La noia emmudeix en directe i així donen les primeres carabasses televisives de la història. Però aquella primera experiència activa el mecanisme del compte enrere perquè altres cors solitaris enviïn més cartes, com si fossin bombes de rellotgeria encaramel·lada. Les detonacions provocades per les sobredosis de sucre ens empastifen fins als nostres dies.

Potser perquè ja als inicis del nou mitjà tot comença a rebentar s'ensuma que carn i fetge és el que vol el televant: “En vista que el públic no té cap mena d'interès per veure els músics d'un quartet quan interpreten les obres, o seguir els gestos d'un conferenciant, els aficionats a la televisió, s'esforcen, doncs, a fer actuar *vedettes*”. La pèrdua d'audiència amoïna i el desembarcament dels primers *freakies* mediàtics és una aposta per guanyar espectadors, per exemple, “transmetent les proeses del campió britànic de yo-yo, que és un vell amb barba blanca”.¹²

Sens dubte la televisió escombraries és una fàbrica de famosos del no res. En els primers temps el salt a la fama també és democràtic. És profètic el que succeeix el 1936 al jove periodista català Carles Sentís, quan assisteix a una demostració pública de televisió a París: “Una mena d'estrambòtic Charlot m'ha estirat del braç i sense altre compliment m'ha llançat a la pista de projecció”, per tant, Sentís passarà d'espectador a protagonista i serà “televisionat”. En aquesta casa televisiva el pallasso el vol fer cantar, ballar pasdobles i el que

¹¹ “La primera cita per televisió”. *La Veu de Catalunya* [Barcelona] (10 de desembre de 1931), p. 5. Vegeu, també, “Noticiari”. *L'Opinió* [Barcelona] (27 de setembre de 1931), p. 7.

¹² “El yo-yo per televisió”. *Mirador* [Barcelona] (15 de desembre de 1932), p. 8.

sigui, vulgui o no vulgui el concursant Sentís. El *clown* el ridiculitza, es mofa d'ell en directe i a sobre li diu que es pot dedicar a la televisió perquè és “molt fotogènic”.¹³ S'obre així la porta de la Casa del Gran Pallasso.

Però els famosos oficials tenen de seguida esbatanada la porta, les finestres i qualsevol orifici pels primers experiments de televisió de *paper couché*. En les emissions en proves que la BBC britànica comença el gener de 1935, el nou mitjà visita el castell reial de Windsor. Allà el rei Jordi mira a la televisió una “pel·lícula de les noces del duc de Kent amb la princesa Marina de Grècia, i després un film que s'havia fet mitja hora abans, del qual el rei era el protagonista. Ambdues projeccions meresqueren l'aprovació del rei”.¹⁴ Aquest subgènere també s'ha transmès no pas per ones, sinó hereditàriament.

Pocs mesos després d'aquestes imatges la televisió estrena un altre subgènere que passa a la posteritat: el messianisme lumínic. A l'Alemanya nazi s'inaugura el 22 de març de 1935 el primer servei públic regular de televisió del planeta. Els que sintonitzen l'aparell aquell dia veuen i senten això: “En aquests moments, la indústria de la televisió està cridada a complir la més important i més sagrada de les missions, gravar la imatge del Führer al cor de cada alemany, de manera que no s'esborri mai”.¹⁵ Un líder fosforescent, un poble a les fosques, tones d'uns castells de focs anomenats propaganda i una pantalla fent pampallugues —com qui pica l'ullet— per conquerir el món.

La televisió comença a percebre's com un invent diví: omnipresent i omniscient. Com un veritable enginy de la fe humana, capaç de fer rodar la terra, d'esberlar l'espai i el temps, de governar la realitat. El somni que molts han somiat. És tant el que s'espera de la televisió i el que se li demana! Ha de solucionar tantes coses! Un sketch del setmanari satíric de Barcelona *El Be Negre*, de 1935, resumeix a la perfecció la (des)il·lusió televisiva.¹⁶

¹³ SENTÍS, C. “Les coses que veuen i endevinen els parisencs”. *L'Instant* [Barcelona] (17 de març de 1936), p. 1-2.

¹⁴ “La radiotransmissió de les imatges”. *El Matí* [Barcelona] (29 de gener de 1935), p. 5.

¹⁵ KLOFT, M. [dir.]. *La televisió sota l'esvàstica*. [S. I.]: Spiegel TV, 1999. [Reportatge emès pel programa *Segle XX*, del Canal 33, el 22 de març de 2003].

¹⁶ “Televisió. Revista científica en tres ‘sketch’”. *El Be Negre* (12 de juny de 1935), p. 3.

A manera de breu obra teatral es narra la història d'una família de "sense feina" (home, dona, carregats de criatures) que no tenen ni un rosegó de pa per dur-se a la boca. Estan asseguts davant la taula parada, amb els plats buits, picant amb els coberts i cridant: "Volem pa!". "Volem pa amb oli!" L'aparell de televisió que tenen davant projecta imatges i paraules: "L'arròs exquisit que avui us oferim, és el típic arròs amb pollastre, plat català estimadíssim dels bons *gourmets*. S'agafa una cassola, es procedeix... etc., etc.". Tots els membres de l'afamada família punxen dins el plat buit amb la forquilla i es duen trossos de no res a la boca, al ritme de les imatges suculentas que no deixen de mirar. L'home fa una observació: "Em sembla que si mirava massa la pantalla, fins em faria mal. (S'afluixa il·lusòriament el cinturó.)". I la dona li diu: "Joan, busca una estació que donin les postres". Com reconeix la família en ple: "La il·lusió és el tot, veliaquí...". Així, amb la panxa plena de (des)il·lusió televisiva, llànties catòdiques a la roba i molles hertzianes per espolsar, els televidents d'ahir i d'avui somien l'hora del "bany eugènic" per d'aquí a uns altres vuitanta anys.